

*Прокопенко І. Ф.
м. Харків, Україна*

ФІЛОСОФСЬКО-ОСВІТНІ ІМПЛІКАЦІЇ Г. С. СКОВОРОДИ У НАУКОВІЙ СПАДЩИНІ АКАДЕМІКА ЗЯЗЮНА І. А.

Філософська і педагогічна творча спадщина Г. С. Сковороди належить Україні і світові, а сам він збагатив кожного із нас і продовжує ділитись і розумом, і серцем, ведучи невидиму бесіду про вічне, сенс життя, світ, людину, навчання і виховання.

Еманация сквородинівської думки із самого початку і до тепер супроводжувалася потужним випромінюванням, і не дивно, що Слобожанщина і прилеглі до неї регіони самі стали носіями, охоронцями і генераторами пасіонарної енергії, від якої започаткувалася сквородинівська інтелектуальна традиція. Феномен Сковороди, під знаком якого зростав і зміцнювався дух свободи, знаходить своє втілення у розбудові незалежної України.

Г. С. Сковорода, так само як колись Сократ у древній Греції, навчав молодь не тільки виборювати свободу, а й жити у її просторі, будуючи гідне майбутнє для своїх нащадків. У його творчому доробку було тільки одне знаряддя – гуманістичне виховання. Одночасно він був неперевершеним майстром непрямого повідомлення про безмежні можливості, які відкриває перед людиною позитивна свобода.

Настанови Г. С. Сковороди своїм сучасникам і нащадкам – це шлях від серця до серця, що надає таким комунікаціям відтінку, але не за закритими дверима, в горизонтах громадянського суспільства, відкритого для всіх. Кожен, хто бодай один раз побував учасником такої комунікації, відчув близькість духу і буття, серце великого філософа і педагога, знайшов свого Сковороду, встановив свої з ним стосунки і веде з ним дружню «сродну» бесіду про справжнє, гідне і щасливе людське життя.

Мабуть, у кожного так буває, коли на душі роздоріжжя або пустка, – не один раз наголошував академік І. А. Зязюн, – має сенс перечитати «Байки Харківські», або інші твори, обравши потрібне за вибором. Він, і як філософ, і як великий педагог, ще зі студентських років відчув сквородинівську магію, яка обігрівала душу, а коли потрібно – підбадьорює, викриває приховані темрявою вади, допомагає віднайти шляхи їх подолання. Сковорода, – наголошував академік І. А. Зязюн, – добрий, але вимогливий і методичний вихователь. Це заслуговує того, щоб усім нам піти у науку до нього.

Розбудова скovorодинівської традиції у ХХ сторіччі в Україні не припинялась навіть у радянські часи. Складність і навіть трагізм відстоювання її смислів та орієнтирів, їх суперечливі інтерпретаційні схеми представлені у новому прочитанні філософсько-педагогічної спадщини Г. Ващенко, А. Макаренка, В. Сухомлинського, у працях шестидесятників і наших сучасників, серед яких особливе місце посідає творчість академіка І. Зязюна.

В незалежній Україні ця традиція стала джерелом оновлення і дороговказом для тих, хто тепер вступає у життя. Сучасна генерація українців, народжених під знаком Г. С. Сковороди, навчена його послідовниками, незабаром визначатиме долю нації і спрямовуватиме свої зусилля на оновлення українського суспільства.

Вони є багатством нашої Батьківщини, її людським капіталом і безцінним скарбом, який потребує любові і постійного піклування.

Окремо серед них виділяються студенти педагогічних університетів – майбутні вчителі, які будуть працювати, діяти, облаштовувати своє приватне життя у принципово нових умовах, а саме: у добу прискорених суспільних трансформацій, ствердження демократії і подолання наслідків тоталітарного минулого.

Дороговказом у майбутнє, провісником якого стала Революція Гідності, є Г. Сковорода, ідеї якого трансформовані у працях його послідовників, які, як і він сам, своє просвітницько-філософське призначення бачать в обґрунтуванні і ствердженні свободи, любові, щастя, справедливості і відповідальності за сучасників і нащадків, за кожну людину.

Як послідовний скovorодинівець, академік І. А. Зязюн своєю творчістю, своїм серцем, своєю мудрістю, ширістю та власним прикладом став символом української культури, сучасної скovorодинівської традиції.

Далеко не всі знають, що І. А. Зязюн ще в часи першого Майдану жив з усіма патріотами у наметі, і що саме в цей час він, переосмисливши роль та місце філософа-педагога, завершив цілу низку праць, в яких домінантою звучала ідея прав людини, любові, щастя і свободи.

На думку академіка І. Зязюна, у творчій спадщині Г. Сковороди не потрібно шукати гносеологічні, логічні та натурфілософські зосередження. Його основним надбанням є філософія людини. Свою увагу він спрямовував на досягнення людиною щастя, перед усе у «сродній праці». Г. Сковорода невтомно відстоював роль і місце доброго навчання і доброго виховання як запоруки і щастя, і прогресу.

Академік І. А. Зязюн цю сковородинівську ідею втілює у більшості своїх наукових праць, присвячених педагогічній освіті, вчителю, його компетентності і вихованості.

Професійна компетентність учителя у своїй сфері має вирішальне значення для досягнення успіху у відповідальній, соціально значущій справі учіння і виховання, бо чим більше він володіє закономірностями протікання педагогічного процесу, тим більше він технологічний, тобто озброєний прийомами педагогічних технологій [3, с. 21 – 31].

У монографіях, підручниках і посібниках академіка Зязюна, об'єднаних загальною концепцією – «Педагогічна майстерність», сформульована і реалізована сковородинівська ідея «сродності праці», її краси і підпорядкування останньої меті досягнення людського щастя. Сьогодні Україна за показником щастя посідає 138 місце у світі, а розвинені країни світу щастя вважають провідною ідеєю, а деякі, наприклад, Сполучені Штати Америки, серед основоположних прав людини, затверджених Конституцією, виділили «право на щастя». Для нашої аудиторії право на щастя розпочинається із щасливої школи.

Особливістю запропонованої моделі професійного становлення вчителя є її громадянська спрямованість, орієнтована на розвиток соціально значущих цінностей майбутніх педагогів – професійної честі, обов'язку, готовності до постійного самовдосконалення [5, с. 3 – 415].

Дбаючи за якість шкільної освіти, академік І. А. Зязюн послідовно відстоював місце і роль педагогічних університетів. Їх модернізація у так звані класичні університети, приведе, на його думку, до втрати якості професійної підготовки вчителя і якості шкільної освіти в цілому.

Тенденція трансформації педагогічних університетів у класичні, за умови її продовження у подальшому процесі оптимізації вищих навчальних закладів, приведе до повної втрати системи вищої педагогічної праці (ревізії сковородинівської імплікації «сродності»). Сьогодні ця система – національне надбання, а завтра – національна криза. Класичний і педагогічний університет виконують свої «сродні» функції в освітньому просторі України і кожна з них не може забезпечити повноцінну заміну іншої [4, с. 3 – 76].

Педагогічна освіта, у розумінні сенсу, мети, об'єкта і суб'єкта має тільки їй притаманну особливість, оскільки об'єднує особистість учня (студента) – вчителя (професора) і знаходиться у постійному розвитку.

Мета педагогічної освіти – формування образу і осягнення сенсу професії вчителя як триєдності духовного, соціального, професійного. Відомо, що смислу не навчають. Смысл виховується. Таким

чином ми робимо висновок, що педагогічна освіта і педагогічна наука є теорія виховання.

Академік І. А. Зязюн як послідовний сковородинівець у своїх дослідженнях своїми обґрунтуваннями виходив значно ширше накреслених нами філософсько-педагогічних узагальнень.

Його творчість характеризує безпосередня причетність і відданість ідеалам свободи і гуманізму, відстоювання інтересів людини в суспільстві, цінностей християнської етики.

Він цінував життя, схильний був до усамітнення, був сміливий і категоричний у своїх судженнях, адже усвідомлював, що жити за Скородою – означає обирати непростий шлях відповідальної незалежності та служіння не абстрактному людству, а конкретним людям, тобто близьким і віддаленим співвітчизникам, бо тільки через них стає можливим діалог з представниками інших культур, конфесій, політичних поглядів. Він щиро любив людей і люди завжди будуть йому за це вдячні.

Сьогодні не тільки в Україні, а й у багатьох інших країнах світу загострюються питання про реформу школи і більш широко – про сенс і призначення освіти. Спокуса дати на них прості і всім зрозумілі відповіді на зразок «нова школа», «школа для життя» та інші спонукає до дискусій щодо визначення тих життєвих умов, у яких стає можливим існування освіти та функціонування її інституцій.

У нас є усі підстави, але за умови, що ми не викинемо на історичний смітник імена Г. Скороди, К. Ушинського, А. Макаренка, В. Сухомлинського, І. Зязюна і багатьох вітчизняних достойників – філософів і педагогів, сказати, що Україна буде швидко прогресувати разом із прогресом освіти і науки.

Література. 1. *Григорій Скорода*. Повне академічне зібрання творів (за редакцією професора Л. В. Ушкалова). – Харків : Майдан, 2010. – 1400 с. 2. *Скорода Григорій* : образ мислителя. – К., 1997. – С. 240 – 248. 3. Витоки педагогічної майстерності. Серія «Педагогічні науки», випуск 4. – Полтава, 2008. 4. Діагностика і розвиток педагогічної майстерності у професійних навчальних закладах. – К. : Педагогічна думка, 2007. – С. 3 – 76. 5. Педагогічна майстерність. За редакцією академіка І. А. Зязюна. – К. : Вища школа, 2004. – 415 с.